

Марина Касьянова, к. і. н.

Донецький національний університет (м. Вінниця), Україна

УКРАЇНЦІ НА РИНКУ ПРАЦІ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Maryna Kasianova, PhD in History

Donetsk National University (Vinnytsia), Ukraine

UKRAINIANS IN THE LABOR MARKET OF EASTERN EUROPE (IN THE LATE TWENTIETH – EARLY TWENTY FIRST CENTURIES)

The article examines and analyzes the Ukrainian labor migration flows to Eastern Europe in late twentieth – early twenty first centuries. The official sites, speeches of authorized persons, laws, treaties and agreements help a researcher. Analyzing labour migrants in the countries of Eastern Europe, the author comes to the conclusion that Russia occupies a prominent place as the leader among the countries- recipients of Ukrainian labour migrants in Eastern Europe. Next in the rankings – the Republic of Belarus and the Republic of Moldova. From Ukraine are going to work Ukrainians mostly agree on seasonal work, which are not in demand among the local population. Employment in professional direction, in accordance with the specialization of higher education, which was received by the Ukrainian, is less common.

Key words: migration, migration processes, foreign labor migration, labor migration.

Право на працю є одним із найважливіших фундаментальних прав у системі прав і свобод людини та громадянина. З цього випливає можливість особи забезпечити своє існування, можливість створити необхідні умови проживання й матеріально забезпечити свою сім'ю. Держава, як основний гарант прав та свобод людини, повинна забезпечувати можливість працевлаштування всіх категорій громадян і гідної оплати праці.

Вагомий внесок у вивчення масштабів українців на ринку праці в країнах Європи кінця ХХ – початку ХХІ ст. було зроблено такими дослідниками, як: О.А. Малиновська¹, О. Краузе², Ч.І. Качурець³ та інш. Джерельну базу дослідження складають виступи уповноважених осіб, офіційні сайти, договори⁴ та угоди⁵.

¹ Малиновська, О.А. (2005). *Управління зовнішніми міграціями в контексті європейської інтеграції України*: дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 426.

² Краузе, О. (2010). Зовнішня трудова міграція населення України. *Галицький економічний вісник*, 2 (27), 63.

³ Качурець, Ч.І. (2010). *Міграційні проблеми в зовнішній політиці України*: автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 20.

⁴ *Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997*. Відомості Верховної Ради України, 20, 103; *Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво між Україною і Республікою Молдова 1992* (Верховна Рада України). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_161>

⁵ *Угода між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь, які працюють за межами своїх держав 1996*. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_005>; *Угода між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь про умови та порядок обміну житлових приміщень 1995*. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/112_113>; *Угода між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь щодо організації спільного контролю в пунктах пропуску на українсько-білоруському державному кордоні 1995*. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_009; *Угода між Міністерством України у справах національностей та міграції і Департаментом національних відносин при Уряді Республіки Молдова про співробітництво з питань національних меншин 1996*. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_035>; *Угода між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про пункти пропуску через українсько-молдовський державний кордон і*

Метою статті є дослідження та аналіз трудових українських міграційних потоків до країн Східної Європи кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Ситуація навколо трудової міграції неодноразово була предметом обговорення та аналізу під час засідань Колегії Міністерства закордонних справ (далі МЗС), на які, зокрема, запрошувалася Уповноважена Верховної Ради України з прав людини Н.І. Карпачова.

На підставі узагальнених МЗС матеріалів щодо ситуації навколо українських трудових мігрантів за кордоном у Верховній Раді України Уповноваженою з прав людини була представлена спеціальна доповідь «Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном»¹.

17 листопада 2004 р. у Верховній Раді України відбулись слухання з питання «Стан та проблеми правового і соціального статусу сучасної української трудової міграції»². Під час парламентських слухань було, зокрема, розглянуто питання ефективності роботи МЗС та дипломатичних установ України по захисту прав та інтересів українських трудових мігрантів.

Верховна рада України визнала за необхідне посилити захист прав громадян України, які працюють за кордоном, а також підвищити ефективність роботи дипломатичних установ нашої держави по забезпеченню дипломатичними засобами захисту, запобігання порушенням, відновлення прав українських заробітчан.

Отже, в Програмі Уряду, Міністерством змінено концептуальні підходи до організації захисту прав та законних інтересів наших співвітчизників, трудящих-мігрантів за кордоном. Запровадження більш дієвого механізму правового захисту співвітчизників за кордоном сприятиме реалізації засадного принципу діяльності Центру допомоги громадянам України за кордоном – доступності консульсько-правових послуг для кожного співвітчизника³.

Верховна рада України має намір розширити повноваження Державної прикордонної служби, яка передаватиме дані з персональних баз даних у Міністерстві праці та соціальної політики. І тут вирішуватимуть, чи знімати державну допомогу для безробітного, котрий перетнув український кордон і не повідомив державу, з якою метою і на який термін. Такий закон має на меті підтримати соціальну акцію «не дивися на роботу за кордоном крізь рожеві окуляри»⁴.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. національні ринки праці кожної з держав перетворилися на важливу складову частину світового ринку праці. Високий рівень міждержавних господарських взаємозв'язків на фоні поглиблення світового розподілу праці призвів до формування єдиного механізму задоволення пропозиції робочої сили незалежно від конкретного місця проживання людини. Як наслідок, встановлений тісний взаємозв'язок між економіками країн та світовими процесами. Саме тому світові фінансові та економічні кризи мали значний вплив на економіку України. Цей ефект призвів до погіршення стану ринку праці, внутрішніх проблем вітчизняної економіки, становище соціальної сфери, рівня та якості всередині країни.

Реакція показника сукупних доходів населення на кризові явища була повільною. За офіційними даними Держкомстату, наявний реальний дохід населення, який визначається з урахуванням цінового чинника, зріс за 2013 р. на 10,3%, що насамперед зумовлене інфляційним сплеском першої половини року, а номінальний наявний дохід був на 36,1% вищий, ніж торік. Між тим, динаміка реального доходу продемонструвала чітку тенденцію до зниження у порівнянні з попередніми роками (2012 р. – 2,8%, 2011 р. – 16,1%)⁵.

спрощений пропуск громадян, які проживають у прикордонних районах 1997. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_160>; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про трудову діяльність і соціальний захист громадян України та Республіки Молдова, які працюють за межами кордонів своїх держав 1993. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_159>

¹ Виступ Уповноваженого з прав людини Н.І. Карпачової у Верховній Раді України під час представлення Спеціальної доповіді «Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном» (2 квітня 2003 р.). <http://www.ombudsman.kiev.ua/Vicnuk_4/vis_04.htm>.

² 17 листопада 2004 р. у Верховній Раді України відбулись слухання з питання «Стан та проблеми правового і соціального статусу сучасної української трудової міграції». <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=10277745>

³ Офіційний сайт Центру допомоги громадянам України за кордоном. <<http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/517.htm>>

⁴ Ганущак, М. (2007). Безробітний? Куди їдеш?. *Експрес*, 85.

⁵ «Умови праці найманих працівників» 2013 рік. *Державна служба статистики України*. <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>

Це стає причиною того, що частина населення України вимушена шукати роботу за кордоном. Найпотужніші хвилі еміграції з України у ХХ ст., як у східному, так і в західному напрямку були обумовлені соціально-економічними причинами. Через це міграційний рух кінця ХХ – початку ХХІ ст. набув форм трудової міграції.

Згідно з результатами обстеження трудової міграції, кількість трудових мігрантів (громадян у віці 15-70 років, які з січня 2010 р. до червня 2012 р. працювали або шукали роботу за кордоном) складала 1,2 млн. осіб, або 3,4% населення відповідного віку. Майже половина з них (48,5%) є короткостроковими трудовими мігрантами. Серед трудових мігрантів переважають чоловіки, їх частка у трудових міграціях складає 2/3 від загальної кількості трудових мігрантів. Частка трудових мігрантів у загальній кількості чоловіків віком від 15 до 70 років складає 4,8%, а частка жінок майже вдвічі менша – 2,2%. Інтенсивніше до міграцій залучається сільське населення, його частка на 2,9% більша, ніж частка міського населення: 6,3% сільських жителів віком 15-70 років залучалися до трудових міграцій, та тільки 2,2% міських жителів¹.

Глобалізація й лібералізація торгівлі вплинули на умови працевлаштування в країнах призначення. Попит на дешеву, некваліфіковану робочу силу залишається значним у сільському господарстві, харчовій, обробній промисловості, на будівництві, на підприємствах легкої промисловості². Тому трудова міграція зазвичай асоціюється з терміном "3 Д" (брудний, небезпечний, деградує) ("three D": *dirty, dangerous and degrading*) – це робота, від якої відмовилися громадяни іноземної держави³.

Згідно з опитуванням щодо умов праці трудових мігрантів, 62% опитаних вказали, що вони були зайняті повний робочий день, 4% – неповний, а кожен третій працював на умовах погодинного найму. Цікаво, що середня тривалість «нормованого» робочого дня коливалася від 6 до 16 годин. Лише кожен четвертий зазначив, що його робочий день тривав у середньому 8 годин, приблизно стільки ж – 10 годин (22%), 12 годин (25%). 2,7% працювали по 9 годин. Робочий день тривалістю від 14 до 16 годин щоденно був у 8% опитаних, що не набагато перевищує відсоток тих, хто трудився по 7 та менше годин щоденно – у відповідності до трудового законодавства країн перебування (13,8%). 4% опитаних не вказали тривалість свого робочого дня. Наскільки можна судити з поміток у двох анкетах, так вчинили, головним чином люди, які працювали за погодинним наймом та ті, хто доглядав за хворими, маючи, так би мовити, «цілодобовий» робочий день⁴.

Нерідко мігранти влаштовуються не декілька робіт аби прогодувати свою сім'ю. З цього приводу було організовано опитування. Лише 1,4% заявили, що в них не було потреби в таких підробітках, 47,9% вказали, що просто не мали можливості для отримання таких прибутків. Серед тих, хто мав додатковий заробіток, більшість вказали, що це їм вдавалося завдяки понаднормовій роботі та роботі у вихідні (44,7%). Окремі мігранти надавали послуги іншим заробітчанами або отримували допомогу від закордонних благодійних організацій чи церков⁵.

Розглянемо конкретні приклади зайнятості українців у країнах Східної Європи. Після розпаду СРСР на політичній карті світу з'явилися нові суб'єкти міжнародних відносин. Економічне, соціальне та політичне становище України, Російської Федерації, Республіки Молдова та Республіки Білорусь формувалось за різних обставин та умов. З часом деякі країни досягли більшого успіху за інших. Це сприяло міграційному переміщенню громадян зазначених країн з метою поліпшення свого матеріального становища за кордоном.

Найбільший потік мігрантів з України направлений до РФ. Незважаючи на поступову переорієнтацію трудових мігрантів з України на захід, соціологічні опитування свідчать, що Росія залишається найбільшим реципієнтом української робочої сили. Підтвердженням є статистичні дані,

¹ Представництво Європейського Союзу в Україні. <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_05_31_2_uk.htm>

² Трудова міграція громадян України (2006). Шибко В. Я. (ред.) *Біла книга*. Київ: ВПЦ "Київський університет", 10.

³ Краузе, О. (2010). Зовнішня трудова міграція населення України. *Галицький економічний вісник*, 2 (27), 63.

⁴ Пахорменко, Н., Стародуб, А. (ред.) (2005). *Українська трудова міграція до країн Європейського Союзу у дзеркалі соціології. Інформаційно-аналітичне видання*. Київ: ПАУСІ.

⁵ Пахорменко, Н., Стародуб, А. (ред.) (2005). *Українська трудова міграція до країн Європейського Союзу у дзеркалі соціології. Інформаційно-аналітичне видання*. Київ: ПАУСІ.

які показують, що до цієї держави спрямовано 47% від загальної кількості українських заробітчан¹.

Підставою для взаємного врегулювання трудової міграції України з Росією є ст. 27 Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31 травня 1997 р., де передбачено укладення спеціальних угод з метою вирішення питань трудових відносин, працевлаштування, соціального забезпечення громадян однієї Сторони, які здійснюють трудову діяльність на території іншої Сторони.² Термін дії договору спливає 1 квітня 2009 р., однак в ньому зазначено, що він автоматично пролонгується, якщо жодна зі сторін не денонсує його, повідомивши іншу сторону не пізніше, ніж за шість місяців до цієї дати. Як наслідок, 1 жовтня 2008 р. дія Договору про дружбу, співпрацю та стратегічне партнерства між РФ і Україною, укладеного в 1997 р., була автоматично продовжена. Попри наявність нормативних інструментів регулювання трудової міграції на міждержавному рівні, наразі й досі відсутні ефективні механізми їх реалізації. Через це все більше зростає кількість нелегальних трудових мігрантів.

Незаконне працевлаштування в Росії є поширеним явищем, що не відображається статистично. Лише, в Москві, на думку фахівців, близько 200 або 300 тис. заробітчан з України. За даними Федеральної міграційної служби Росії у 2008 р. в цій державі офіційно працювало 3,5 млн. трудових мігрантів з України. Українські ж експерти вважають дані ФМС завищеними. Згідно з офіційними даними на сьогодні кількість українських мігрантів у Росії становить близько 200 тис. осіб. Згідно з неофіційною статистикою, що досліджувалася в рамках проекту української трудової міграції НАН України, їх більше 2 млн., але ніяк не 3,5 млн.³

Найбільшими центрами тяжіння для української робочої сили є російські мегаполіси – Москва та Санкт-Петербург. Серед трудових мігрантів тут домінують будівельники, працівники міського транспорту, сфери торгівлі та сервісу. У Західному Сибіру українські мігранти працюють переважно в нафтовій та газовій видобувній промисловості та будівництві. На підприємствах Ямало-Ненецького автономного округу вони становлять 25-60% робочої сили. У прикордонних Курській, Білгородській, Ростовській областях українці працюють на шахтах, промислових підприємствах, поширеною є маятникова міграція. Серед українських працівників-мігрантів у Росії переважають чоловіки – 60-65%, здебільшого у віці 25-40 років, носії робітничих професій⁴.

Результативність трудової міграції до Росії, у порівнянні із західним напрямом, нижча. Згідно з дослідженням правозахисної організації Human Right Watch, результати якого були опубліковані у газеті *Gazeta.ua*, заробітчанами у Росії часто затримують виплати зарплати, безпідставно вираховують з неї значну частину, а іноді взагалі не оплачують виконану роботу⁵. Через такі дії зі сторони країни-реципієнта, українські мігранти не бажають залишатися на постійне перебування у РФ та не планують переїзд на довгий період часу. Але все ж таки, Російська Федерація є привабливою через високу заробітну платню, особливо у містах – мегаполісах.

На думку кандидата політичних наук, української дослідниці міжнародних відносин Качурець Ч.І., російський вектор трудової міграції містить найбільше ризиків для України як в політичному, так і в демографічному аспектах з наступних причин:

1. Географічна близькість, відсутність мовних бар'єрів, родинні й культурні зв'язки населення та спрощена процедура перетину кордону сприяють масовому та переважно незаконному (законний сегмент складає лише близько 8,5%) характеру трудової міграції.

2. Переважно незаконний характер міграції призводить до порушення прав працівників-мігрантів у країні перебування, створює підґрунтя для криміналізації міграційних процесів, сприяє встановленню в Росії негативного іміджу громадян України, а також використовується російською владою для проведення PR-акцій, спрямованих на погіршення міжнародного іміджу України, як країни-постачальника нелегальних мігрантів, критику її досягнень у соціально-економічній сфері.

¹ Малиновська, О.А. (2005). *Управління зовнішніми міграціями в контексті європейської інтеграції України*: дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 426.

² *Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997 (1998)*. *Відомості Верховної Ради України*, 20, 103.

³ *Українська трудова міграція: стан, проблеми та шляхи їх вирішення*. *Парламентські слухання ВРУ 2013* (Верховна Рада України). <http://static.rada.gov.ua/zakon/sk17/5session/par_sl/sl0307113.htm>

⁴ Жаліло, Я. А. Тенденції трудової міграції з України до країн СНД. <<http://old.niss.gov.ua/monitor/januar2009/11.htm>>

⁵ Кожний третій гастарбайтер у Росії – українець (2009). *Gazeta.ua*. <http://gazeta.ua/articles/life/_kozhnij-tretij-gastarbajter-u-rosiyi-ukrayinec/282318?mobile=true>

3. Масовий характер трудової міграції до Росії погіршує кількісні та якісні показники трудових ресурсів України¹.

Якщо говорити про кількість заробітчан, які безперешкодно можуть виїхати на територію Росії для працевлаштування, то російське законодавство передбачає встановлення квот для іноземних працівників. У 2007 р. квота становила 6 млн. осіб для країн, щодо яких діє безвізовий режим, тоді як відомо, що за даними Федеральної міграційної служби Росії у 2008 р. офіційно працювало 10,2 млн. іноземних трудових мігрантів, перше місце за чисельністю серед яких посідають українці. Незважаючи на наявність певної правової бази, міграційне законодавство в країні переважно не відповідає міжнародним стандартам та характеризується недоліками, протиріччями та надмірною складністю².

Отже, безперечним лідером за потенційним міграційним впливом на відносини з Україною серед країн Східної Європи є Росія. Це виявляється у першу чергу в кількісному вимірі: найбільша частка українських мігрантів саме в Росії. Результативність міграції до Росії, у порівнянні із західним напрямом, низька. Крім того, російський вектор трудової міграції містить найбільше ризиків для України як в політичному, так і в демографічному аспектах.

Набагато нижчими є показники трудової міграції між Україною та Республікою Білорусь. За даними МОМ³, у пошуках працевлаштування 37,2 % українців-мігрантів їдуть до Росії, й лише 1,7 % – до Білорусі. Імовірно, що реальна кількість мігрантів може значно перевищувати офіційні дані. Достеменно визначити їх чисельність неможливо, оскільки відсутності бази даних з нелегальної міграції на рівні Міждержавного комітету статистики країн СНД та рівнях кожної країни окремо. Початок регулювання трудових відносин українських мігрантів з країною перебування встановив Президент України Л. Кучма під час візиту в Республіку Білорусь (липень 1995 р.), за підсумками якого підписано Угоду про трудову діяльність і соціальний захист громадян України і Республіки Білорусь, що працюють за межами своїх держав⁴, Угоду про умови і порядок обміну житловими приміщеннями⁵, Договір про організацію спільного прикордонно-митного та інших видів контролю в прикордонних пунктах⁶.

Через те, що у Республіці Білорусь відмічається кращий рівень економічного, соціального та політичного життя, українці виїжджають до цієї країни для отримання додаткового заробітку або ж для постійного працевлаштування. Найбільша кількість трудових мігрантів з України перебуває на заробітках у Брестській та Гродненській областях. Значна більшість з них – вихідці з Волинської області: близько 1,5 тис. осіб щоденно виїжджає в прикордоння на роботу. Водночас, офіційно на безліцензійній основі щорічно з травня по грудень на сільськогосподарські роботи до цих областей залучається близько 5 тис. громадян України⁷.

Не останню роль у виборі Білорусі в якості країни-реципієнта відіграють родинні зв'язки – в Білорусі проживає близько 237 тисяч осіб, що належать до української громади⁸. Впливає також

¹ Качурець, Ч.І. (2010). *Міграційні проблеми в зовнішній політиці України*: автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 20.

² Tishkov, V., Zayinchkovskaya, Zh., Vitkovskaya, G. (2005). *Migration in the countries of the former Soviet Union A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration*. Geneva: Global Commission on international Migration (GCIM), September, 42.

³ Кудя едут украинцы в поисках работы. ІА «ЛІГАБізнесІнформ». <<http://news.liga.net/news/N0814179.html>>

⁴ Угода між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь, які працюють за межами своїх держав 1996. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_005>

⁵ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь про умови та порядок обміну житлових приміщень 1995. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/112_113>

⁶ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь щодо організації спільного контролю в пунктах пропуску на українсько-білоруському державному кордоні 1995. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_009>

⁷ Чекаленко, Л.Д. (2004). *Зовнішня політика і безпека України. Людина - Суспільство - Держава - Міжнародні структури*. Київ: НІПМБ, 351.

⁸ Закордонне українство: витоки та сьогодення. Посольство України в Канаді. *Україна у світі. Діаспора*. <<http://www.ukremb.ca/canada/ua/5469.htm>>

прозорість кордонів, наявність вільних робочих місць у низці районів республіки. За даними МОМ¹, динаміка міграції населення з України до Білорусі свідчить про сталий, але незначний, порівняно з міграцією до Росії, приріст частки мігрантів-українців від загального обсягу мігрантів з країн Співдружності.

Українські трудові мігранти переважною більшістю зайняті в сільському господарстві, на будівництві та в ролі домашньої прислуги. Українці зазначають, що платня не є високою, проте вона є більшою, ніж отримаєш в українському селі. До того ж, деякі роботодавці (переважно на сільськогосподарських роботах) дозволяють буквально без обмежень їсти овочі чи інші продукти, що збирають, або навіть дають невелику кількість продукції додому.

Іншою країною-реципієнтом українських трудових мігрантів є Республіка Молдова. Основною угодою, яка регулює двосторонні відносини між цими двома країнами є Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво між Україною і Республікою Молдова від 23 жовтня 1992 р.² Також для регулювання специфічних питань було розроблено та підписано низку документів: Угода про співробітництво з питань національних меншин від 19 лютого 1996 р.³; Угода про пункти пропуску через українсько-молдовський державний кордон і спрощений пропуск громадян, які проживають у прикордонних районах від 12 серпня 1997 р.⁴. Одним з головних документів, який врегулює трудову міграцію між країнами є Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про трудову діяльність і соціальний захист громадян України та Республіки Молдова, які працюють за межами кордонів своїх держав⁵. Механізми реалізації нормативних документів не є досконалыми. Особливо це стосується правового врегулювання питань захисту українських мігрантів за умови нелегального перетину кордону та влаштування на роботу.

Для вирішення питань захисту прав українців у Республіці Молдова було відкрито Центри захисту прав українців за кордоном. Ці центри допомагають вирішувати питання, які виникають у українців стосовно легального працевлаштування та дотримання всіх прав та привілеїв з боку працедавця в країні перебування. Дані центри роблять це шляхом проведення попередньої правової інформаційно-роз'яснювальної роботи, а також наданні правового захисту громадянам України, які працюють за кордоном з використанням усіх можливих форм захисту їх прав та інтересів перед роботодавцями країни працевлаштування, які впливають з національного законодавства країни перебування та міжнародно-правових актів. Ці центри співпрацюють з українськими консульствами та посольствами в забезпеченні прав українських громадян за кордоном, а подекуди практично дублюють роботу українських консульств⁶.

Республіка Молдова має свої складнощі у становленні власної економічної та соціальної ситуації всередині країни. У 2005 р. Всесвітній банк визнав Молдову однією з найбідніших країн Європи. Молдовани отримують найнижчу заробітну платню серед країн Європи – 263 долари. У цей час громадяни Швейцарії отримують 5600 доларів, у Німеччині – 2865 доларів, у Росії – 841 долар, у Литві – 640, в Україні – 303 долари⁷.

Попри складну ситуацію, відсоток заробітчан з України не стає меншим. Жителі сільських місцевостей мігрують до Молдови на сезонні роботи пов'язані з сільським господарством, працею на будівництві або доглядом за похилими. Як правило, українці намагаються уникнути офіційного

¹ Иммиграция. Процесс приграничного сотрудничества. Седеркопингский процесс. Статистика по миграции. Беларусь. <<http://soderkoping.org.ua/page20807.html>>

² Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво між Україною і Республікою Молдова. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_161>

³ Угода між Міністерством України у справах національностей та міграції і Департаментом національних відносин при Уряді Республіки Молдова про співробітництво з питань національних меншин. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_035>

⁴ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про пункти пропуску через українсько-молдовський державний кордон і спрощений пропуск громадян, які проживають у прикордонних районах 1997. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_160>

⁵ Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про трудову діяльність і соціальний захист громадян України та Республіки Молдова, які працюють за межами кордонів своїх держав 1993. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_159>

⁶ *Стан сучасної української трудової міграції* (2007). Івано-Франківськ, 16.

⁷ Молдавию назвали беднейшей страной (2005). *Деловая газета Взгляд* <<http://vz.ru/economy/2005/10/17/10007.html>>

працевлаштування для того, щоб уникнути податків на заробітну платню.

Отже, найбільш масштабною складовою міграційних процесів між Україною та країнами СНД є трудова міграція, що регулюється двосторонніми та багатосторонніми угодами. Проте, вони часто носять лише декларативний характер, що тягне за собою низку негативних для України наслідків. Для поліпшення становища України в міжнародній площині та підвищення соціально-економічного становища всередині країни, необхідно подолати негативну динаміку міграційних процесів та створити належні умови скорочення кількості мігрантів. Уряду країни необхідно створити також умови, за яких українець буде мати бажання повернутися додому. Необхідно гармонізувати нормативну базу, поліпшити економічну зацікавленості результатами праці, збільшити попит на робочу силу, а також стабілізувати економічну та політичну ситуацію в країні.

У результаті дослідження було виявлено, що лідером серед країн-реципієнтів українських трудових мігрантів Східної Європи, Росія посідає чільне місце. Далі у рейтингу – Республіка Білорусь та Республіка Молдова. З України на заробітки їдуть українці, що в основному згодні на сезонні роботи, які не користуються попитом серед місцевого населення. Так, чоловіки в основному задіяні на тяжких видах роботи – будівництво, сільське господарство й т.д. Українські жінки виконують роль домашніх прибиральниць, доглядають за дітьми або людьми похилого віку. Працевлаштування за професійним напрямком, згідно зі спеціалізацією вищої освіти, яку отримав українець, є менш поширеним явищем.

References

1. «Umovy pratsi naimanykh pratsivnykiv» 2013 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>
2. Chekalenko, L. D. (2004). *Zovnishnia polityka i bezpeka Ukrainy. Liudyna - Suspilstvo - Derzhava - Mizhnarodni struktury*. Kyiv: NIPMB.
3. *Dohovir pro dobrosusidstvo, druzhbu i spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu i Respublikoiu Moldova 1992. Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_161>
4. *Dohovir pro druzhbu, spivrobitnytstvo i partnerstvo mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiiei 1997 (1998) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 20, 103.*
5. Hanushchak, M. (2007). Bezrobitnyi? Kudy yidesh?. *Ekspres, 85.*
6. Immigratsiya. Protsess prigranichnogo sotrudnichestva. Sederkopingskiy protsess. Statistika po migratsii. Belarus. <<http://soderkoping.org.ua/page/20807.html>>
7. Kachurets, Ch. I. (2010). *Mihratsiini problemy v zovnishnii politysi Ukrainy: avtoref. dys... kand. polit. nauk: 23.00.04.* Kyiv.
8. Kozhnyi tretii hastarbaiter u Rosii – ukrainets (2009). *Gazeta.ua*. <http://gazeta.ua/articles/life/_kozhnij-tretij-gastarbajter-u-rosiyi-ukrayinec/282318?mobile=true>
9. Krauze, O. (2010). Zovnishnia trudova mihratsiia naseleння Ukrainy. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk, 2 (27), 63.*
10. Kuda edut ukraintsy v poiskakh roboty. *IA «LIGABiznesInform»*. <<http://news.liga.net/news/N0814179.html>>
11. Iystopada 2004 r. u Verkhovni Radi Ukrainy vidbulys slukhannia z pytannia «Stan ta problemy pravovoho i sotsialnogo statusu suchasnoi ukrainskoi trudovoi mihratsii». <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=10277745>
12. Malynovska, O. A. (2005). *Upravlinnia zovnishnimy mihratsiiami v konteksti yevropeiskoi intehratsii Ukrainy: Dys... d-ra nauk z derzh. upr.: Natsionalna akademiia derzh. upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. Kyiv.
13. Moldaviyu nazvali bedneyshey stranoy (2005). *Delovaya gazeta Vzgljad* <<http://vz.ru/economy/2005/10/17/10007.html>>
14. *Ofitsiyni sait Tsentru dopomohy hromadianam Ukrainy za kordonom*. <<http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/517.htm>>
15. Pakhormenko, N., Starodub, A. (2005). *Ukrainska trudova mihratsiia do krain Yevropeiskoho Soiuzu u dzerkali sotsiologii. Informatsiino-analitychne vydannia*. Kyiv: PAUCL.
16. Predstavnytstvo Yevropeiskoho Soiuzu v Ukraini. <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_05_31_2_uk.htm>
17. *Stan suchasnoi ukrainskoi trudovoi mihratsii (2007)*. Ivano-Frankivsk.
18. Tishkov, V., Zayinchkovskaya, Zh., Vitkovskaya, G. (2005). *Migration in the countries of the former Soviet Union A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration*. Geneva: Global Commission on international Migration (GCIM), September.
19. *Trudova mihratsiia hromadian Ukrainy (2006)*. Shybkko, V. Ya. (red.) *Bila knyha: [monohrafiia]*. Kyiv: VPTs "Kyivskiy universytet".
20. *Uhoda mizh Ministerstvom Ukrainy u spravakh natsionalnostei ta mihratsii i Departamentom natsionalnykh vidnosyn pry Uriadi Respubliki Moldova pro spivrobitnytstvo z pytan natsionalnykh menshyn. Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_035>

21. *Uhoda mizh Ministerstvom Ukrainy u spravakh natsionalnostei ta mihratsii i Departamentom natsionalnykh vidnosyn pry Uriadi Respubliky Moldova pro spivrobotnytstvo z pytan natsionalnykh menshyn. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_035>
22. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Biorus pro umovy ta poriadok obminu zhytlovykh prymishchen 1995. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/112_113>
23. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Biorus pro umovy ta poriadok obminu zhytlovykh prymishchen 1995. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/112_113>
24. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Biorus shchodo orhanizatsii spilnoho kontroliu v punktakh propusku na ukrainsko-bioruskomu derzhavnomu kordoni 1995. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_009>
25. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Biorus shchodo orhanizatsii spilnoho kontroliu v punktakh propusku na ukrainsko-bioruskomu derzhavnomu kordoni 1995. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_009>
26. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Respubliky Moldova pro punkty propusku cherez ukrainsko-moldovskiy derzhavnyi kordon i sproshchenyi propusk hromadian, yaki prozhyvaiut u prykordonnykh raionakh 1997. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_160>
27. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Respubliky Biorus pro trudovu diialnist ta sotsialnyi zakhyst hromadian Ukrainy ta Respubliky Biorus, yaki pratsiuut za mezhamy svoikh derzhav 1996. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112_005>
28. *Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Respubliky Moldova pro trudovu diialnist i sotsialnyi zakhyst hromadian Ukrainy ta Respubliky Moldova, yaki pratsiuut za mezhamy kordoniv svoikh derzhav 1993. Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy.* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_159>
29. *Ukrainska trudova mihratsiia: stan, problemy ta shliakhy yikh vyrishennia. Parlamentski slukhannia VRU vid 3 lypnia 2013 roku.* <http://static.rada.gov.ua/zakon/sk17/5session/par_sl/sl0307113.htm>
30. *Vystup Upovnovazhenoho z prav liudyny N.I. Karpachovoi u Verkhovnii Radi Ukrainy pid chas predstavlenia Spetsialnoi dopovidi «Stan dotrymannia ta zakhystu prav hromadian Ukrainy za kordonom» (2 kvitnia 2003 r.).* <http://www.ombudsman.kiev.ua/Vicnuk_4/vis4_04.htm>
31. *Zakordonne ukrainstvo: vytoky ta sohodennia. Posolstvo Ukrainy v Kanadi. Ukraina u sviti. Diaspora.* <<http://www.ukremb.ca/canada/ua/5469.htm>>
32. *Zhalilo, Ya. A. Tendentsii trudovoi mihratsii z Ukrainy do krain SND.* <<http://old.niss.gov.ua/monitor/januar2009/11.htm>>